

IRODALOM.

A magyar nemzeti irodalom története szemelvényekkel középiskolai használatra. Két kötetben. Irta *Tóth Sándor*. Harmadik, teljesen átdolgozott kiadás. I. köt. 308 l. 1 frt 60 kr. II. köt. 240 l. 1 frt 40 kr. Budapest, 1900. Lampel R.

Tóth Sándor irodalomtörténetének régi alakjában is voltak olyan tulajdonságai, melyeknél fogva hasonló tárgyú iskolai könyveink legjobbjai közt foglalt helyet: most e teljesen átdolgozott, harmadik kiadás pedig minden tekintetben csak haladást jelez. Az új tantervben megszabott két évfolyamnak megfelelőleg két kötetre osztotta fel az anyagot s mindegyiket megfelelő olvasókönyvvel látta el. Az első kötet a halotti beszéd sikerült facsimiléjét adja. Mint előszavában maga a szerző kifejti, a nemzeti szellem útjainak lehető hív követését tartotta fő feladatának s ehhez képest a művelődési tényezőkben mindig a kor eszméit tüntette fel, így: hogy művészetünk életében a stilus-utánpótlásokkal mint egyezkedik össze a korszellem; minő szerepű a nép műérzéke a ruházatban, képzőművészetben; saját stílusunk hogy tart ki s hogy erősödik a szomszéd hatások alatt stb. Dicséretet érdemel a szerző e magas szempont érvényesítéséért, valamint azért is, hogy a művészet fejlődésének feltűntetésén kívül kellő tekintettel volt a nyelv fejlődésének, a nyelvészeti ismereteknek összefoglalására, a krónikák, codex-irodalom ismertetésére. Előadása velős, tartalmas, nagyon alkalmas arra, hogy a középiskolai felső osztályok tanulóit gondolkodásra szoktassa. E tekintetben azonban a szerző nagyon is emancipálja magát az úgynevezett tankönyvstílus alól s itt-ott nehezzé is válik, épen azért, mert egy-egy mondatába titkon sok tudást, sok egyéni felfogást akar belefoglalni. Hiba lenne azért, ha valamely tanár szóról-szóra kívánná e könyvet megtanultatni: ennek különben sincs helye ezen a fokon, e könyvvel szemben kétszeres hiba lenne. Jól mondja a szerző előszavában, hogy a didaktikai eljárás a legfontosabb s ebben az olvastatás teszi a lényegét, az olvastatásnak pedig meg kell előznie az írói munkásság megbeszélését. A könyv elméleti részének a szokottnál magasabb stílusát ilyen módon meg fogja érteni a tanuló s képes lesz azt bizonyos önállósággal reprodukálni. Az olyan jellemzések pl., a minőt Balassi Bálintról ad, szépek, helyesek, de nagyon is magas szárnyalásúak. Ime: «Mint fiatal fa — nyers és zöldelő — tűzben nedvesül, tűzben omlad: a szive olyan. Hegy árokká törpül, folyóvíz visszaútra tér: csak az ő szerelme végtelen, örvényes folyású. S mint az Aetnának, árad magától lávája s maga roskadoz az emésztő tűz alatt. Szerelmére, mint szent helyre fordítja elméjét; magát áldozatnak gyűjtja.

fel; de a mennyet, azt nem éri be a felcsapó láng: rózsafelhők gomolyodnak össze vele: az asszonyi mosolynak e magyarázhatatlan titkai. «Sík mező lett» aztán a merész álmú lélekből. Panaszolja, hogy fut előle kegyese, utól nem éri. Két felől hitegeti: szerelem és boszúság. Mint örvényt nyitó szirten, mely titkát sűrű lombbal takarta: megdermed a szív szenvedélye láttára, melynek mélységét a költő elől a boldogság hite rejtegette volt.» — Ez a jellemzés, a mely imprægnálva van a költő kifejezéseivel és eszmekörével, inkább olvasni való, mint megtanulni.

Ebből a szempontból, nevezetesen, hogy itt-ott helytelen eljárásra ne adjon alkalmat, tanácsos lett volna többféle betűtypust használni s többszörös kikezdéssel áttekinthetőbbé tenni az anyagot, mint többször tette is, de pl. már Zrinyiről csaknem öt lapon, Vörösmartyról hat lapon keresztül beszél egyforma és nagyon kevésé tagozott garmondban, a mi fárasztó és az áttekintést megnehezíti. A művek tartalmát mindenütt más nyomással kellett volna megkülönböztetni, valamint megbeszélésüket is. Így, szerettem volna, ha az írók nevét, valamint a fontosabb művek címét vastagabb betűkkel tüntette volna ki, mint egy-két helyen ki is tüntette. Talán kicsinyeskedők e megjegyzések, mindamelllett nem hiábavalók és jelentősebbek, mint első tekintetre látszik.

Itt-ott feltűnik némi aránytalanság, a mennyiben egyes írókat kelleténél bővebben, másokat kelleténél rövidebben tárgyal. Így pl. Madáchnak kisebb jelentőségű műveivel aránylag sokat foglalkozik, ellenben Kemény Zsigmondnak általában kevés tért szánt stb.

Általában s inkább pædagogiai szempontból szólván e könyvről, nem tarthatom feladatomnak, hogy egyes állításainak, felfogásának bírálatába bocsátkozzam; sőt hivatottnak sem érzem magamat, hogy e tekintetben olyan jeles szakembert, mint Tóth Sándor, felülbíraljak, még ha egyben-másban eltérő is a felfogásom. Különösen becses az olvasókönyv. A szerző itt kerüli a kiszakított töredékeket s egy pár olyan mutatványon kívül, melyekben inkább a nyelv fontos, lehetőleg mindig teljes műveket ad. Nagyon helyesen járt el, hogy apró töredékek helyett inkább mesterileg írt jellemzéseket közöl, minők *Zrinyi a költő* Salamon Ferencztől, *Gyöngyösi István Arany Jánostól*, *Berzsenyi bírálata* Kölcsey Ferencztől, *Bánkában jellemei* Gyulai Páltól, *Jósika Miklós* Gyulaitól, *Eötvös J. ugyanattól*, *Kemény Zs.* Salamon Ferencztől, *Tompa költészete* Szász Károlytól, *Petőfi dalai* Salamontól, *Arany J.* Gyulaitól stb.

Beöthy irodalomtörténetével szemben némi hiányának mondható, hogy előadásához, kivált külföldi írók és műveik említéséhez, felvilágosító jegyzeteket nem csatol.

Mindent összefoglalva tankönyvirodalmunkra valóságos nyereségnek tarthatjuk Tóth Sándor irodalomtörténetét, melynek minden sora a nemzetünk szellemi javaiért való igaz lelkesedést sugározza s így méltán

hihető, hogy a tanulóban is lelkesedést fog kelteni, különösen azért, mert nincs benne előtérben a kritikai elem, a minden áron kritizálni akarás. Megértetni az írókat és törekvéseiket: ez fő intenciója s ezért is dicséretet és elismerést érdemel.

CSENGERI JÁNOS.

Gaal Mózes: Hún és magyar mondák. Gyulay László rajzaival. Budapest (Franklin). 1900. 224. l. Ára 2 kor. 50 fill.

Szerencsés, ügyes gondolat volt Gaal Mózesétől, a kinek élénk, kedves tollát és nevelői tapintatát nem egy ifjúsági könyv dicséri, összegyűjteni a hún és magyar ősmondákat és az ifjúság épülésére, lelki gyönyörűségére koszorúba kötni. Kedves könyve lesz ez kivált a középiskola első osztályába járó tanulónak, a ki éppen ezeken a mondákon tanul meg legjobban érdeklődni a mult iránt. E tekintetben a mondának, kivált a nemzeti mondának a nevelésben és tanításban még magánál a pragmatikus történelemnél is fontosabb szerepe van. Igaz, hogy e mondák jó részét Arany János remek költői alkotásaiban bírjuk, de egy-kettő (Rege a csodaszarvasról, Keveháza) kivételével, nem adhatjuk e fokon a gyermek kezébe. Olvasókönyveink is fölveszik e mondákat, de vagy nem teljesen, nem összefüggően, vagy nem kifogástalan nyelvezettel adják. Ismétlem tehát, hogy igen szerencsés gondolat volt e mondáknak ilyen kedves, tetszetős alakban való összegyűjtése. E feladatra Gaal Mózesnél alig is van hivatottabb. Nemes írói tulajdonságai, különösen szép, tiszta nyelve s költői lendülete kiváló mértékben kvalifikálják ily feladat sikeres megoldására. Voltaképp nem is prózában írta ő le ezeket a mondákat, hanem elejétől végig zengzetes magyar rhythmusban, a költői előadás minden ékességével: csak a sorok egyenletes megszaggatása és a rím hiányzik ahhoz, hogy valóságos verses költemény legyen belőle. Gyulai Gonosz Mostohája adta meg a példát az ilyen szép, rhythmikus mesélésre, de míg az teljesen egyenletes rhythmusával igazi egyforma sorú verssé alakul, addig Gaal Mózes változtatja szép prózája rhythmusát, úgy, hogy a gyermek észre sem veszi, csak élvezi a dallamos mesét. Íme: «Erdő minden fáján kósza esti széltől tánczra perdül íme a gyöngye levélke, megrezzen a bokrok hajladozó ága, édesebben dalol erdő csalogánya, csintalanul cseveg a kanyargó csermely» . . . «Soha erdő fája ilyet még nem látott, ilyen vadászatról, szüzek rablásáról erdő kis patakja ingyen sem álmodott».

Helyes dolog, hogy e krónikás regékben a szerző a régi magyar nyelvnek nem egy szép szavát, kifejezését felhasználta, közbe szőtte. Csakhogy jó lett volna némely szót, kifejezést a lap alatt egy-egy kis